SPRING 50

TIDSSKRIFT FOR MODERNE DANSK LITTERATUR

FRIHED OG KRISE

Redigeret af Marianne Barlyng

SPRING
tidsskrift for moderne dansk litteratur nr. 50, Frihed og krise
© Første e-bogsudgave, Forlaget Spring 2022
ISSN 0906-9976 ISBN 978 87 94165 32 7
Enhver form for kopiering er kun tilladt med forlagets tilladelse
eller på institutioner ifølge gældende aftaler med Copy-Dan

Omslag

Torben Ulrich: 'SPRING' 2018 ©. Blæk på rispapir.
Gave til Spring. Gengivet med kærlig tilladelse

Redaktion

Marianne Barlyng (ansv.)

Redaktionssekretær

Stinus Kirkeskov

Redaktionens adresse

Tidsskriftet Spring
Taffelbays Allé 7
DK-2900 Hellerup
info@forlagetspring.dk
www.forlagetspring.dk

SPRING udgives med støtte fra
Statens Kunstfonds
bevilling til almenkulturelle tidsskrifter

FAGFÆLLE-
BEDØMT

INDHOLD

Forord 5

Erik Svendsen 9
Frihed – det bedste guld?

Torsten Bøgh Thomsen 30
Vi har brug for arkadien, når virkeligheden er Rom.
Pastoralens relevans i klimakrisetider.
Duncan Wieses *Tityrus*

Johanne Gormsen Schmidt 51
På indersiden af frihedskampen.
Om Rasmus Nikolajsens *Måske sjælen*

Anita Mašková 68
Fra underkastet antagonist til grænseopløsende helt.
Om graviditetsfigurens forvandlinger i feministisk tænkning –
og moderkroppen som politisk domæne og kunstnerisk materiale
hos Kirsten Justesen

Camilla Schwartz 98
How to make a quilt.
Tilvalg og fravalg af moderskab
i samtidslitteraturen

Peter Stein Larsen 115
Radikal frihed og oprør i Klaus Høecks
Sorte sonetter og Lone Aburas' *Den sorte bog*

Christian Steentofte Andersen 129
"Fra 1. maj til mig først".
Københavns gentrificering og sociale kriser i Lone Aburas' *Føtexsøen*

Jacob Bøggild 148
Den mærkværdige institution kaldet litteratur.
Tanker om den kunstneriske frihed,
der tages i et digt af Madame Nielsen

Lilian Munk Rösing 169
Intertekstuel krisehåndtering.
Om Harald Voetmanns *Amduat. En iltmaskine* og
H.C. Andersens Quarantaine-Dagbog

Erik Skyum-Nielsen 183
Forankring og drøm om forandring.
Tre romaner af Merete Pryds Helle

Bidragydere 194

FORORD

We're living in catastrophic times
(Isabella Stengers)

Vi er i dag, som det er blevet fremhævet i mange sammenhænge, indlejret i en større krop af katastrofer end måske nogensinde før. Kriserne står i kø, coronakrise, klimakrise, biodiversitetskrise, flygtningekrise, finanskrise, krig i Europa...

I dette nummer af Spring retter vi spotlyset mod krisebegrebet, men det i en mere udvidet betydning, idet det ikke kun skal handle om nogle af de nævnte kriser, men også om kriser på forskellige andre eksistentielle og mentalpsykologiske niveauer.

Tæt forbundet med krisebegrebet står spørgsmålet om frihed. Spørgsmålet er, i hvor høj grad og hvorvidt vi overhovedet har et frit valg i forhold til at navigere i og finde mulige udveje af kriserne, ikke mindst i forhold til de overordnede geopolitiske verdensordener. Graden af frihed spiller ind, når det kommer til de valg, vi som mennesker ønsker at tage i forhold til (stor)politiske kriser, men netop også de mere personlige eksistentielle valg når det gælder køn, seksualitet, religion, moderskab, uddannelse, arbejde osv. Det altoverskyggende samfundsmæssige fokus på økonomisk frihed synes imidlertid at have kørt frihedens andre værdier ud på et sidespor og sat menneskets værdighed på spil. Hvad sker der, når vores frihed bliver indskrænket? Og hvad er det, der sætter grænserne for vores frihed? Og hvordan spiller det ind i samtidens litteratur? Det er blot nogle få af den lange række af undrende spørgsmål, man kan stille, når det gælder komplicerede størrelser som frihed og krise, og som bliver forsøgt besvaret og nuanceret i artiklerne til dette jubilæumsnummer af Spring.

Gennem indkredsninger af kultur- og samfundshistoriske dimensioner og problematikker, samt konkrete analyser af ny dansk litteratur undersøges de æstetiske gestaltninger og konciperinger af friheds- og krisebegrebet i en nutidig optik, idet litteraturen ses som en slags imaginationsrum for problematikkerne.

Erik Svendsen indleder med et større essay om frihedsbegrebets betydning i dag. Historisk set, påpeger Svendsen, hænger det frihedsbegreb, der dukker

op med etableringen af det borgerlige samfund, sammen med et spirende borgerskabs oprør mod den feudale hersker, suppleret med aristokratiet og kristendommen, den sakrale magtinstitution. Men hvordan ser det ud, når vi vender os imod nutiden? Svendsen demonstrerer hvordan modtagelsen af friheden også i dag hænger sammen med kulturelle, nationale og historiske omstændigheder, ved først kort at sammenstille tre samtidstekster fra henholdsvis Norden og Sovjet/Rusland og dernæst fokusere på to samtidige danske værker, der begge er første bind i en stipuleret serie på hver 7 værker, nemlig Solvej Balles *Udregningen af rumfang* (2020) og Asta Olivia Nordenhofs *Scandinavian Star 1. Penge på lommen* (2020), og som begge har frihedsbegrebet som omdrejningspunkt. Det er Svendsens pointe, at det økonomiske system (kapitalismen) spolerer friheden hos de mange hos Nordenhof, mens friheden kan vise sig at være et tankeeksperiment, der lykkes hos Balle.

I artiklen "Vi har brug for Arkadien, når virkeligheden er Rom" tager Torsten Bøgh Thomsen den klassiske genre pastoralen op til genovervejelse og undersøger Duncan Wieses *Tityrus*' (2019), der netop har genreangivelsen *pastoraler*. Påstanden er, at vi i Wieses bog finder en opdatering af den klassiske genre og en tilpasning af den til vores klimakrisetidsalder. Det demonstreres således på baggrund af en kvalificeret definition og grundig gennemgang af pastoralens historik, hvordan genren – som den forvaltes af Duncan Wiese – overordnet set kan siges at have en betydelig økokritisk relevans, uden at idyllisere naturen.

Johanne Gormsen Schmidt analyserer i "På indersiden af frihedskampen" Rasmus Nikolajsens *Måske sjælen* (2022), der har genrebetegnelsen 'en familieversfortælling'. Her drejer Nikolajsen, der er barnebarn af den kendte frihedskæmper Ole Lippmann, spotlyset væk fra frihedskampen ved de store frontlinjer under 2. Verdenskrig og ind mod hjemmefronten, ved at have Nikolajsens farmor – og ikke farfaren – som protagonist. Gormsen Schmidt undersøger, hvad det er for et lavmælt, men værdigivende frihedsbegreb *Måske sjælen* hermed aktiverer, idet spørgsmålet om frihed ses som et konstant baggrundstæppe, uden at det dog bliver direkte italesat. Gormsen Schmidt går også i dialog med bl.a. Niels Barfoed om dennes store biografi om Ole Lippmann.

Anita Mašková tager udgangspunkt i de seneste års markante tematisering af den reproduktive krop i både kunst og litteratur ud fra tesen, at de værker, der beskæftiger sig med moderfiguren, radikalt tilskynder os til at se forbindelserne mellem frihed, afhængighed, indlejrethed og materialitet. Artiklen forfølger graviditetsfigurens forvandlinger i feministisk tænkning og undersøger herefter moderkroppen som politisk domæne og

kunstnerisk materiale hos billedkunstneren Kirsten Justesen gennem en analyse af Justesens tekst *Fra en Husmornovelle* (1977)

I artiklen "How to make a quilt. Tilvalg og fravalg af moderskab i samtidslitteraturen" introducerer Camilla Schwartz en række nyere litterære værker, som alle tager udgangspunkt i en krisepræget oplevelse af at være kvinde og mor ud fra tesen, at erfaringer omkring moderskab – hvad enten der er tale om tilvalg eller fravalg – peger på en fælles biologisk og kulturel erfaring af dette at være eller blive en voksen kvinde. Værkerne, der afhandler disse motiver, forsøger gennem skriften at ommøblere mulighedsfeltet for kvinderne, ofte gennem figurative forbindelser mellem vævning, quiltning og skrift. Schwartz inddrager forfattere som Olga Ravn, Amalie Smith, Christina Hagen og mange flere, og demonstrerer hvordan der i flere tilfælde opbygges en forbindelse mellem vævning og modning til moderskab, mens skrift og vævning til gengæld også forekommer som et alternativ til moderskab. Med artiklen ønsker Schwartz at lave sin egen quilt ved at forbinde sin personlige erfaring med at fravælge moderskab med rækken af litterære fortællinger om såvel tilvalg som fravalg af moderskab.

Peter Stein Larsen undersøger, hvordan drømmen om radikal frigørelse fra undertrykkelse manifesterer sig i Klaus Høecks *Sorte sonetter* (1981), som har inspireret generationer af digtere og senest i 2022 blev genudgivet. *Sorte sonetter* er angiveligt inspirationskilde for Lone Aburas' *Den sorte bog (B sider)* (2019), der ligeledes rummer en radikal frigørelsesbestræbelse. Med fokus på radikaliteten læser Stein Larsen Aburas' og Høecks værker op imod hinanden.

Christian Steentofte Andersen læser Lone Aburas' debutroman *Føtexsøen* (2009) ind i en gentrificeringskontekst, en tendens Steentofte Andersen identificerer hos en lang række danske samtidsforfattere. *Føtexsøen* ses som en mønsterbryder-, kunstner- og Københavnerroman, der skildrer byens urbane kriser, såsom nedvurderingen af Vestegnen, negativ social mobilitet, middelklassens hegemoni på det gentrificerede Vesterbro, samt ikke mindst byens klassemæssige polarisering. Der argumenteres for, at Aburas med sit værk dermed tillige diagnosticerer en mere generel krise i det almene, nemlig det senmoderne samfunds stigende klassemæssige polarisering og manglende sammenhængskraft.

Med afsæt i et digt af Madame Nielsen, offentliggjort i *Politiken* grundlovsdag 2021, hvor der opfordres til revolution og henrettelse af den danske statsminister og hendes stab af covid-eksperter, diskuterer Jacob Bøggild spørgsmålet om kunstnerisk frihed inden for 'institutionen litteratur' med en perspektivering til Jonas Eikas takketale ved modtagelsen af Nordisk Råds litteraturpris 2019, hvor den samme statsminister, Mette Frederiksen,

der var til stede under ceremonien, blev udsat for heftig kritik. Men hvor går grænserne for, hvorvidt man kan drages juridisk til ansvar, spørges der.

Da coronapandemien i 2020 ramte Danmark og resten af verden, greb Harald Voetmann til Danmarks nationalklenodie H.C. Andersen og skrev *H.C. Andersens Quarantaine-Dagbog* (2020). I artiklen «Intertekstuel krisehåndtering" undersøger Lilian Munk Rösing med udgangspunkt i *Quarantaine-Dagbog*en samt Voetmanns *Amduat. En iltmaskine* (2018) hvad der sker, når en aktuel krise mødes med gammel litteratur.

Endelig foretager Erik Skyum-Nielsen en kønspolitisk, historisk og æstetisk vinklet læsning af Merete Pryds Helles *Det vågne hjerte* (2022) med tilbageblik på de to forudgående værker, *Folkets skønhed* (2016) og *Vi kunne alt* (2018). Det vises, hvordan slægtsskildring, generationsrids og kvindernes frihedskamp i nyere Danmarkshistorie løber sammen i en levende strøm i Pryds Helles stort anlagte trilogi.

Samtlige artikler bidrager på hver deres originale måde til belysning af friheds- og krisetematikken og viser litteraturens uomgængelige rolle, når det kommer til en mulig reddende aktion i forhold til den fremtid vi som menneskehed bærer i vores hænder – som aldrig før!

Marianne Barlyng